Беларускі Звон

ТЫДНЁВАЯ ЧАСОПІСЬ

АДРЭС РЭДАКЦЫІ І КАНТОРЫ:
Вільня, Біскупская 12 (Wilno, Biskupia 12).
АДЧЫНЕНА што дня, апрача сьвят, ад 11 да 2 гадзіны.

Рукапісы павінны быць напісаны чытальна і толькі на адным баку паперы, з праўдзівым прозьвішчам аўтара і адрэсам (для ведама Рэдакцыі). Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.

Цана кожнага нумару 30 м.
Падпіска на 3 месяцы каштуе 400 м. (з даст. дахаты).
Цана абвестак: перад тэкстам 150 мк., сярод тэксту 200 мк і на апошняй страніцы 70 мк. за радок пэтыту у 1 шпальт

Год II. | Вільня, Пятніца, 24 лютага 1922 г. | № 5 (30)

25 лютага У ПАМЯШКАНЬНІ **1922 года**

БЕЛАРУСКАГА МУЗЫКАЛЬНА-ДРАМАТЫЧНАГА ГУРТКА

(БІСКУПСКАЯ 12)

І Віленскае **Вечар** **Беларуск. Гімназіі**

Пастаўлены будзе вядомы жарт

Ф. Аляхновіча **„ЧОРТ і БАБА“** (Дзе чорт ня зможа, там бабу пашле)

„Запіскі вар'ята“ Гоголя

Вялікі Канцэртны Аддзел

Буфэт, пошта і інш. — Пачатак а 8 гадзіне ў вечары.

аркестр Лічба білетаў абмежавана скокі да раніцы

Што чуваць у сьвеце?

Гэнуэская конфэрэнцыя.

— Газэты паведамляюць што гэнуэская конфэрэнцыя мае распачацца 8 сакавіка.

— Французскі ўрад паведаміў дзержавы, што немагчыма склікаць конфэрэнцыю на 8 сакавіка, бо урад французскі вельмі сур'ёзна гатуецца да конфэрэнцыі, а работы экспэртаў патрабуюць каля трох нядзель працы.

— Польшча гатуе да конфэрэнцыі мэморыял аб эканамічным стане, аб вайсковых выдатках, а так сама аб прычынах малое вартасьці польскае валюты.

— Галоўнымі ангельскімі дэлегатамі на конфэрэнцыю з'яўляюцца Лёйд-Джорж і лёрд Керзон.

З Латвіі.

— Латыскі Сойм прыняў пастанову аб аддзяленьні царквы ад дзяржавы.

— Старшыня Міністраў Маеровіч зазначыў, што Латвія ня прыме на сябе часьціны расейскіх даўгоў, ад якіх звольніла ея міравая згода, зробленная з саветамі.

— Латвійскі ўрад выбраў Дзьвінск, як асяродак культурн. жыцьця беларусаў У гэтым годзе мае адчыніцца беларуская вуч. сэмінарыя. Да гэтага часу адчынена 47 белар. пач. школак, істнуе бел. школьны інспэктарыят. З восені адчыніцца бел. гімназія.

Беларускі рух у Амэрыцы.

Сярод амэрыканскіх беларусаў заўважана змацьненьня нацыянальнага руху. Стараньні маскоўскіх бальшавікоў у Чыкаго захапіць беларускі рух сустрэлі моцны адпор. У апошні час маецца праэкт арганізацыі ўсіх беларусаў на нацыянальным грунце. (У. С.)

Рэвізіі сярод украінск. вучыцельства ў Львове.

— 13 лютага паліцыя зрабіла вобыскі між украінскага вучыцельства ў Львове.

Вобыскі адбыліся ў т-ве „Взаімна Поміч. українського народ. учительства“, у рэдакцыі „Учительского Слова“, у кватэры старшыні „ВПУ“, у сэкрэтара „ВПУ“ і ў іншых вучыцялёў.

Выбары да Варш. Сойму.

На паседжаньні сеньорэнконвэнту большасьць клюбаў выказалася за назначэньне новых выбараў ў будучы Сойм на 25 чэрвеня г. г.

Савецкая Беларусь.

Бальшавікі гуртуюць у сав. Беларусі вялікія сілы, галоўным чынам, кавалерыі. Мястэчкі Беларусі абклеены адозвамі, ў якіх гаворыцца, што згода з Польшчай— мыльны пузыр, і што Сав. Беларусь павінна дамагацца далучэньня беларускіх абшараў, якія ляжаць за польска-савецкай мяжой.

„Вялікая“ палітыка і нашы задачы.

Ня гледзечы на тое, што Вэрсальскі мір пакінуў неразьвязанымі доўгі сьцяг важных палітычных пытаньняў, ня гледзечы на тое, што пры ўстанаўленьні „раўнавагі“ ў Эўропе ня былі прыняты пад увагу жыцьцёвыя інтарэсы ня толькі такіх „малых“ народаў, як Беларусы, Ірляндцы і др., але і гэткіх волатаў, як Нямеччына і Расея, — ня гледзячы на ўсё гэта „раўнавага‘, сама сабой устанаўліваецца, калі не ламаючы, дык абходзячы ўсе папяровыя трактаты. „Антанта“ разваліваецца. А адначасна з гэтым дзяржавы-пераможцы пачынаюць ўсё больш лічыцца з пабітымі—Нямеччынай і Савецкай Расеяй.

З гэтага боку асаблівую цікавасьць будзіць, вызначаная ў італьянскім месьце Гэнуі, міжынародная конфэрэнцыя на якой першы раз побач з дыпляматамі „буржуазных“ гаспадарстваў засядуць і дыпляматы „савецкія“. Цікава, тут ня тое, што між расейскім савецкім урадам і ўрадамі капіталістычных краёў будуць адбывацца перагаворы: такія перагаворы вядуцца даўно! Тут на асаблівую ўвагу заслугоўвае тая эканамічная патрэба, той эканамічны прымус, які зьняволіў заходня-эўрапейскіх капіталістаў шукаць для сваіх тавараў дарогу ў камуністычны край. Конфэрэнцыя ў Гэнуі мае толькі афіцыяльна аформіць тое, што за плячыма ўрадаў зроблена самым жыцьцём.

Калі конфэрэнцыя дасьць вынікі, намысныя для савецкага ўраду, дык трэба спадзявацца, што „раўнавага“ у Эўропе ўмацуецца прынамся на некалькі бліжэйшых гадоў. А тая струя заходня-эўрапейскага „буржуазнага“ духу, якую ўнясуць з сабой у Расею і чужаземныя прамыслоўцы, купцы і ўсялякія „спэцы“ (спэцыялісты), бязумоўна ўскорыць эволюцыю комуністычнага ладу ў кірунку не ўпярод, а назад, бязумоўна шмат больш паможа ўзмацаваньню ў Расеі рэакцыі, чымся ўсе Калчакі, Дэнікіны, Врангелі і т. д.

Такім чынам мы знаходзімся мо шмат бліжэй да новае зьмены палітычнага і соцыяльнага ладу ў Расеі, чым каму можа здавацца. І мы, беларусы, з асаблівай уважлівасьцяй павінны ўглядацца на гэтую зьмену, бо-ж вялікшая часьціна нашае Бацькаўшчыны — так званая Савецкая Беларусь — знаходзіцца ў межах дасяганьня Масквы. Мы павінны ні на мамэнт не забывацца, што рэакцыя ў Расеі — гэта будзе ўдар перш за ўсё тым „інородцам“, якія ці то зусім аддзяліліся ад Расеі, ці ў яе межах становяць аўтаномныя адзінкі, ў гэтым ліку і беларусам.

Жыцьцё паказала нам, што народы, якія маюць высокую культуру і вялікую адпорную сілу ў сабе, могуць не баяцца часовага ярма чужынцаў. Прыклад становіць хоць-бы гісторыя Польшчы, якая больш за сотню гадоў жыла пад чужацкім панаваньнем, падзеленая на тры часьці, і вось цяпер ўваскрэсла, ды ня толькі жыве сама незалежным жыцьцём, але ўжо пасьпела паняволіць некалькі слабейшых сусе-дзяў, як беларусы і ўкраінцы...

Мы з гэтае навукі жыцьця павінны зрабіць свае вывады. Чым больш нас дзеляць і няволяць, чым болш стараюцца чужынцы зьніштожыць нас да званьня, чым больш байцоў за нацыянальнае адраджэньне і незалежны быт беларускага народу вырываюць з нашых радоў, —тым цясьней павінны мы ядначца. тым мацнейшы павінен быць наш культурны фронт, тым больш энэргічна павінна вясьціся беларуская творчая культурна-нацыянальная праца.

Няхай чужацкая ўлада высылае нашых культурных работнікаў, няхай „патрыятычныя чрэзвычайкі“ фабрыкуюць самыя дзікія абвінавачаньні іх, няхай на беларускія культурныя ўстановы сыплюцца ўсялякія рэпрэсіі, — дарэмна ўсё гэта: мы не паддамося! Мы, бяз розніцы партыі, кірункаў і орыентацый, будзем ісьці ў справе культурнага і нацыянальнага паднацьця нашага народу ўсе разам. На месца выбыўшых стануць новыя працаўнікі. І работа будзе йсьці. Дзе нельга яўна, там надпольна: як калісь пад расейскім царскім урадам з прычыны забароны польскае школы палякі вучылі дзяцей роднае мовы ў патайных школах, так будзем рабіць мы ў „констытуцыйнай“ і „дэмакратычнай“ Польшчы, якая нішчыць нашу школу. Забароняць і разгоняць беларускія каапэратывы, як зроблена ў Горадні, —мы знойдзем спасабы ў другой форме об'яднаць нашы сілы на грунце эканамічнае самапомачы. Бо асьвета і экономіка —гэтаж аснова нашага нацыянальнага быту!

„Раўнавага“ ў Эўропе патрывае мо, некалькі гадоў, пакуль ня прыйдзе новая завіруха, ад якое мо вельмі зьменіцца палітычная карта Эўропы. Тады і палажэньне Беларусі можа сур'ёзна зьмяніцца—на дабро, ці мо і на зло. Вось-жа ад таго, што мы здолеем зрабіць за гэтыя гады, будзе залежыць і ўвесь наш нацыянальны быт. Будзем сільнымі культурна і эканамічна—дык свае возьмем! Будзем кволыя, слабыя, —дык такая-ж будзе і доля наша!

Ярашэўскі.

Віленскі Саюз Каапэратываў.

(Гістарычны агляд).

У 1917 годзе, калі Віленскую губэрню вялікая ўсясьветная вайна разьдзяліла расейска-нямецкімі акопамі і калі на нямецка-расейскім фронце яшчэ грукаталі пушкі, у далёкай Дзісьне паўставаў Віленскі Саюз Каапэратываў“. гэта быў час‘ калі грамадзянства, вызваліўшыся ад ланцугоў няволі. кінулася на грамадзкую працу. Маленькая Дзісна тады была губэрскім горадам, бо Вільня і ўся мясцовасьць да нямецкіх акопаў, была занята немцамі. У Дзісьне сабраліся розныя губэрскія ўстановы і між іншым Віленскі Губэрскі Прадавольственны Камітэт, гэта была пара, калі ў Расейскім Міністэрстве Прадавольствія працавалі Каапэратары. Яны імкнуліся да тато, каб замест урадовага „Прадавольствія“ стварыць як найбольшую сетку каапэратыўных установаў і гэтым установам перадаць усю справу харчаваньня. Была мода [illegible]е, каб пры кожным Губпрад-Коме стварыць свой Губэрскі Саюз Каапэратываў; апроч гэтага лёгкасьць злучэньня ўжо меўшыхся на „расейскім“ баку каапэратываў гэту модную думку ўвяла ў жыцьцё, і такім парадкам паўстаў маленькі „Віленскі Саюз Каапэратываў“. Абнімаў ён раён дзейнасьці ў астаўшайся пад расейцамі часткі Віленскай губэрніі: ўсю Дзісеншчыну, часгку цяперашняга Браслаўскага павету, ўвесь цяперашні Дунілавіцкі павет і Вялейскі павет. У Саюзе было каля 40 каапэратываў.

Заняцьце Дзісны немцамі посьле другой (бальшавіцкай) рэвалюцыі паста

віла Віленскі Саюз у дужа дрэннае становішча. Гандлёвыя зносіны з іншымі раёнамі Расеі былі перарваны, найбліжэйшы гандлёвы цэнтр быў Полацак, але падвоз у гэты горад скуль-небудзь тавараў быў блізка што немагчымым, бо немцы доўга не давалі нашаму гандлю правоў карыстацца з зялезнай дарогі, пошты і тэлеграфа. Апроч гэтага, немцы і самі былі мастакі на гандаль, і пазваляць займацца гандлем каму-небудзь яшчэ, апроч сваіх „камэндантаў" яны не хацелі. Зносіны з Вільней пры немцах былі больш коньмі і дужа цяжкія.

Калі ў восень 1918 году хваля нямецкіх акупантаў пасунулася на захад, дык іх месца заступілі бальшавікі. Цяжка сказаць, хто быў лепі для каапэрацыі: немцы ці бальшавікі? Немцы не давалі ей разьвіцца, бо наагул баяліся ўсякага разьвіцьця нашага краю. Бальшавікі ўсё вярнулі на свой капыл і адкрыта руйнавалі незалежную каапэрацыю. Яны стварылі сваю ўрадовую каапэрацыю, і ўсімі высілкамі ішлі да таго, каб як найболі адняць правоў ад каапэрацыі і замест каапэратываў ствараць „Камуны спажыўцоў" без паёў, на манер урадовых харчовых крамак, якія-б былі пад даглядам Губрадкома і Саўнархозаў. З зьнішчажэньнем вольнага гандлю рынкі для куплі тавараў згінулі і каапэратывы Дзісенскага раёну мала маглі зрабіць. Час-да—часу Губрадком перадаваў для падзелу паміж жыхарамі соль, нафту і іншыя рэчы і ўжо браўся за кантроль каапэратываў.

Бальшавікоў зьмянілі пад восень 1919 года палякі. Новая хваля вайсковага разбурэньня прanеслася, як віхор, над Віленшчынай. Шмат каапэратываў зачыніласа. Палякі відзелі у каапэрацыі гнёзды бальшавікоў, і ў лепшым выпадку-варожыя для польскасьці элемэнты і русіфікацыю. Пачалася паланізацыя каапэрацыі.

Каля ўлады сталі польскія паны, якія хацелі навет каапэрацыю рабіць „польскую". Пачалося вымаганьне: польскіх статутаў, парадкаў—„як у Варшаве", насаджываньне ў каапэратывы асоб, ведаючых польскую мову. „Брыдкая" беларуская мова не дапускалася. Дзісенскі Стараста п. Станішэўскі, сам быўшы Каапэратар, ня ведаў, што яму рабіць з пададзенымі яму беларускімі статутамі і хоць нарэшці адаслаў у Вільню, але зацьверджаны яны ўладай ня былі. А між тым, каб не палітычны гнёт і змаганьне ўлады з незалежнай каапэрацыяй з мэтай схіліць яе да нацыяналістычна-польскай працы, дык была-б поўная магчымасьць эканамічнага разьвіцьця каапэрацыі, бо Управа Віленскага Саюзу пераехала ў Вільню, пакінуўшы ў Глыбокім свой аддзел і пасылаючы ў гэты аддзел шмат тавараў, і адначасна павёўшы інструктарскую працу. На адзін Дзісенскі павет ад лістапада 1919 г. да сакавіка 1920 г. было дадзена аж тры інструктары, якія падрыхтавалі досыць моцна першы зьезд каапэратываў ужо ў Вільні, ў красавіку 1920 года. На зьезьдзе было ня многа каапэратываў, каля 20, больш за ўсё з Дзісенскага павету, бо ў другіх паветах інструктарскай працы ня было.

Пасьля зьезду інструктары узяліся за працу у Віленскім павеце і Віленскім.

Новая хваля бальшавіцка-польскай вайны ўлетку 1920 года ўзноў зруйнавала каапэратывы. Працаўнікі разьбегліся. Часьць маемасьці згінула. Край занялі, галодныя бальшавікі, якія не маглі ня браць таго, што яшчэ аставалася ў каапэратывах. Каапэратывы парвалі зьвязь з Віленскім Саюзам. Гандаль у каапэратывах саўсім быў спынены. А ўлада бальшавікоў рабіла праекты аб падзеле каапэрацыі на „гражданскую" і „работніцкую". Час бальшавікоў быў часам поўнага заняпаду дзейнасьці каапэрацыі.

У канцы жніўня 1920 года бальшавікі выйшлі. Частка краю і Вільня знаходзіліся пад уладай літвіноў, частка (Маладзечна, Дзісеншчына) яшчэ пад бальшавікамі. Зруйнованая каапэрацыя за часоў літвіноў не магла ўстаць на ногі так скора, Літоўскі Саюз Каапэратываў з Коўны зьбіраўся пераяжджаць у Вільню Паўставала пытаньне аб адносінах Віленскага Саюзу да Літоўскага. Літоўскі Саюз Каапэратываў ужо прывёз у Вільню частку сваіх тавараў і шукаў памяшканьня. Паміж Віленскім і Літоўскім Саюзамі йшлі перагаворы аб „злучэньні". На сярэдзіну лістапада ўжо быў назначаны зьезд паўнамоцнікаў Віленскага Саюзу Каапэратываў, на якім прадстаўнікі Літоўскага Саюзу меліся рабіць даклад аб злучэньні. Калі Віленскі Саюз прадставіў у Дэпартамэнт Каапэрацыі статут у беларускай мове, дык Дырэктар гэтага Дэпартамэнту заявіў, што ён беларускую мову не разумее і просіць даць яму статут у літоўскай мове.

Тым часам пасувалася новая хваля вайны: польска-літоўскай—у бок ад Ліды і Гарадні на Вільню і польска-бальшавіцкай—у бок ад Ліды да Менску і Дзісны. Ізноў шмат каапэратываў і без таго чуць істнуючых гэта хваля даканала саўсім.

Прыход войскаў гэнарала Жэлігоўскага і польскіх у „калідор" (Дзісеншчына, Вялейшчына) засьпеў поўную каапэрацыйную пустыню. Прышлося Віленскаму Саюзу пачынаць арганізаваць каапэратывы ўзноў, але рабіць гэта ўжо было лёгка, бо людзі зразумелі патрэбу каапэрацыі і са ўсіх бакоў да Віленскага Саюзу зьвярталіся: „прышліце інструктара!" Інструктароў не хапала. Браліся новыя практыканты і патрошку рабілася гіганцкая праца па стварэньню зруйнованай каапэрацыі.

Зьезд Каапэратываў у маі 1921 году паказаў моц арганізацыі, бо на зьезд першы раз зьехаліся прадстаўнікі каапэратываў, са ўсяго краю. Віленскі Саюз Каапэратываў запраўды стаў Краёвым Саюзам.

Прасьледаваньні незалежнай каапэрацыі з боку улады і ў гэту пару не перастаюць. Арыштовываюцца інструктары, не зацьвярджаюцца ў пару статуты, каапэрацыя ападаткоўваецца страшэнна вялікім падаткам, Віленскі Саюз, ня лічучы сябе толькі „польскім", а абслужываючы ўсе нацыянальнасьці, падпадае ўсякім прыкрасьцям... Рахунковыя кнігі Саюзу і за 1920-1921 год узяты ўладай з Саюзу і служаць прадметам абследаваньня. Процію Управы Саюза выбранай у маі ствараецца працэс, перадаецца ў суд справа аб тым, што закладзены цукер у пару ня выкуплены. Дзела раздуваецца польскай прэсай як найшырэй. З другога боку нападкі на Саюз высьвятляюць добрыя адносіны да яго ўсіх краёвых нацыяў, як арганізацыі нейтральнай і непалітычнай.

К а а п э р а т а р.

Справа правасл. царквы у Польшчы.

Зьезд прав. япіскапаў.

24 студня ў Варшаве пад кіраўніцтвам Экзарха распачаўся зьезд прав. япіскапаў у справах зьвязаных з становішчам прав. царквы ў Польшчы. Прысутнымі былі япіскапы: крамянецкі Дзіонісі, пінска-навагрудзкі Панцеляймон ды горадзенскі Уладзімір.

З боку ўраду: дырэктар дэпартамэнту веравызнаньня й кіраўнік праваслаўнага аддзелу. На зьезьдзе абгаварвалася ўмова між польскім урадам й прав. царквой у Польшчы. Прадстаўніком праваслаўнай царквы мае быць Экзарх разам з сынодам, які павінен складацца здвох эпархіяльных япіскапаў. Пры назначэньні сьвяшчэнікаў на парахвіі япіскапы мусяць паведамляць аб тэтым пав. старасту. Па назначэньні духоўная асоба мусіць зьявіцца да старасты; стараста паведамляе ваяводу. Ваявода, сабраўшы весткі аб палітычнай дабранадзейнасьці данной асобы, паведамляе япіскапа, ці дзяржаўная ўлада згаджаецца на зацьвярджэньне абабранага кандыдата. Калі такое зацьвярджэньне будзе, кандыдат павінен скласьці прысягу на вернасьць дзяржаве ў прысутнасьці старасты. Асобы, якія нямаюць багаслоўскае асьветы, ня маюць права на атрыманьне духовнае пасады.

Часова на духов. пасады дапушчаюцца асобы, якія скончылі адпаведныя школы ў іншых дзяржавах, але мусяць абавязкова прыняць польскае падданства.

Экзаршы сынод мае права ў паразуменьні з урадам адчыніць праваслаўную акадэмію, якая будзе ўтрымывацца на дзяржаўны кошт.

Адстаўка япіскапа Панцеляймона.

Праваслаўны япіскап Панцеляймон адмовіўся прызнаць часов. правілы, рэгулюючыя адносіны між урадам і прав. царквой. У зьвязку з гэтым урад пазбавіў Панцеляймона права кіраваць эпархіяй. Разам з гэтым яп. Панцеляймону заяўлена, што ён мусіць перайсьці па жыцьцё да аднаго з манастыроў.

Экзарх прав. царквы.

У праваслаўнай царкве на Празе ў Варшаве адбылася інтронізацыя (пасьвячэньне ў сан) першага экзарха праваслаўнай царквы ў Польшы Юр'я, б. кіеўскага архіепіскапа, які з гэтага часу становіцца галавою праваслаўнай царквы ў Польшчы.

Ідэолёг народнае інтэлігенцыі.

(Максім Гарэцкі).

Літэратурна-соцыяльны нарыс.

Пакуль беларусы станавілі бадай выключна сялянскую масу, пакуль доступ да навукі і культуры адкрываўся адно толькі «вышэйшым» станам, пакуль ня вытварылася блізкая да вёскі новая народная інтэлігенцыя, — датуль вялікія думкі ідэі, якія тварыліся лепшымі культурнымі людзьмі ўсяго сьвету, не маглі знайсьці для сябе дарогі да народных масаў. Гэткая вялікая была тая пропасьць, якая вытварылася гістарычна паміж беларускім „дэмосам" і нашымі дэнацыяналізаванымі „вярхамі".

Такі стан трываў доўга—ажно да другой палавіны XIX сталецьця, калі ўрэшце і на зямлі Беларускай апалі з рук народных путы рабства. Толькі ад часу скасаваньня прыгону, калі і для сялянства расчыніліся дзьверы школы і вольны доступ да мест—адзіных у нас культурных цэнтраў,—толькі тады пачынае і ў беларусаў нараджацца свая народная інтэлігенцыя, якая, маючы магчымасьць зазіраць да сусьветнае культурнае скарбніцы, дзеліцца сваімі здабыткамі культуры з роднай вёскай, з каторай ня згубіла сувязі.

Аднак, у першых пакаленьнях нашае народнае інтэлігенцыі, узросшымі на волі, мы бачым яшчэ вельмі мала элемэнтаў, якія выпаўняюць сваё натуральнае назначэньне, як праваднікі ў вёску вышэйшае культуры. Вялізарная большасьць за тое, што атрымлівала ад чужой—пераважна расейскай школы (аб роднай школе тады яшчэ ня было й гутаркі!), разам з роднай мовай губляла, як і „вышэйшыя" станы, лучнасьць з сваім народам і пераважна абярталася ў бязыдэйных эгоістаў-чыноўнікаў, якія сьлепа служылі свайму „начальству", радыя, што з „мужыцкага" стану перайшлі на „панскае" палажэньне.

Сярод агульнага кар'ерызму і самалюбства гэтых „новых інтэлігентаў" бачым першыя блескі ідэйнага прабуджэньня толькі ад 80-ых гадоў мінулага сталецьця, як адгалосак так-званага „народніцкага" руху, агарнуўшага пад тыя часы ўсе лепшыя культурныя элемэнты Расеі. І нашы „новыя інтэлігенты" пачынаюць працаваць для народу, і яны аддаюць свае сілы дзеля грамадзкае справы—дзеля таго „посполітага добрага", аб якім гэтак горача пісаў яшчэ ў пачатку XVI сталецьця Францішк Скарына. Але тыя прашкоды, якія яны сустракаюць на сваей ідэйнай дарозе, тое перасьледаваньне расейскім урадам, які так часта і так бязміласэрна разьбіваў асабістае жыцьцё і шчасьце гэткіх „злачынцаў",—усё гэта расхаладжывала нашых народнікаў, тушыла ў іх самую веру ў магчымасьць карыснае працы для грамадзкае ідэі.

Наша інтэлігентная моладзь, яшчэ не пасьпеўшая акрэпнуць у сваім грамадзкім пачуцьці, але ўжо больш і больш прanікнутая ідэйнасьцю, шукае тады новых дарог. Адны йдуць у кірунку самапаглыбленьня, задумываюцца над вялікімі агульна людзкімі пытаньнямі, пытаньнямі аб жыцьці, яго сэнсе, істоце і мэтах,—і пытаньнямі аб сьмерці. Другія знаходзяць новую дарогу, злучаючы грамадзкасьць з нацыянальнасьцю, і становяцца ў рады байцоў ня толькі за соцыяльнае і палітычнае, але і за нацыянальнае вызваленьне свайго, Беларускага народу. Іншыя, не знайшоўшы адказу на балючыя, вечныя, глыбінныя пытаньні чалавецтва, або зачыняюцца ў вузкіх рамках асабістых інтарэсаў і шукаюць здаваленьня ў асабістым шчасьці, або пераходзяць да тэй другой групы, якая йдзе пад нацыянальным сьцягам. А ход жыцьця ўсё больш і больш пацьвярджае справядлівасьць нацыянальнае ідэолёіі, і ўсё больш і больш жывых сіл гуртуецца каля нашых адраджэнцаў.

Да апошніх належыць і найглыбейшы з ідэолёгаў беларускае адраджэнскае народнае інтэлігенцыі, М а к с і м Г а р э ц к і.

Парад усім—жменя фактычных даных аб Гарэцкім. Радзіўся ён 6 лютага 1893 гаду (ст. ст.) ў в. Малай Багацькаўцы, Шамаўскай вол., Мсьціслаўскага павету, Магілёўскае губэрні, у сям'і праваслаўных беларусаў—сялян. Вучыўся ў школе граматы ў в. Большай Багацькаўцы, скончыў вучыцельскую школу ў с. Вольшы, Аршанскага пав., пасьля каморніцка-агранаміцкае вучылішча ў Пецярбурзе (1916) і некалькі месяцаў быў слухачом Архэолёгічнага Інстытуту ў Смаленску (1918). У 1914 г., пабыўшы ўсяго адзін год каморнікам, пайшоў на вайну, перажыў з сваей батарэяй страшэнныя бітвы ў Усходніх Прусах, быў цяжка ранены і доўга лячыўся, нейкі час жыў у Іркуцку, потым быў на пазыцыі—спачатку ў артылерыі, а пасьля ў пяхоце (298 Мсьціслаўскі полк), але ў 1917 годзе моцна захварэў і, пасьля доўгага лячэньня, быў адпушчаны, як поўны інвалід. Жыў потым у Багацькаўцы, то ў Смаленску, то ў Менску, а з вясны 1919 году ў Вільні, дзе працуе, як пэдагог, выкладаючы беларускую мову ў І-ай Віленскай Беларускай Гімназіі, у Праваслаўнай Духоўнай Сэмінарыі і на розных курсах, а такжа працуе на літэратурнай і публіцыстычнай ніве. *) На шлях беларускае сьвядомасьці ўзышоў зусім самастойна, пачаўшы, яшчэ ў Польшчы (1907 г.), з перапісываньня „Панскага Ігрышча", дэклямаваньня „Тараса на Парнасе" і наўмыснага ўжываньня ў школе „мужыцкае" мовы. Аб „Нашай Ніве" пачуў першы раз у Горы-Горках, у 1912 годзе, ад таварышавучня, паляка з Вільні, выпісаў пробныя нумары, навучыўся чытаць-пісаць, стаў пасылаць карэспандэнцыі, а потым апавяданьні, з якіх першае — „У лазьні" (канец 1912 году).

Вось тое, што мы даведаліся ад самога пісьменьніка. З гэтага бачым, што Гарэцкі сам прайшоў усе этапы, праз якія болей ці меней ідэнтычна праходзіла ўся наша моладзь. Як натура багата абдораная, чуткая і адзывычывая на ўсё, што робіцца навокал, Гарэцкі асабліва востра перажывае і шуканьне грамадзкага ідэалу, і захопленьне агульналюдзкімі пытаньнямі, і містычныя настроі, і ўрэшце даходзіць да яснага нацыянальнага ідэалу. А як мастак слова, ён у яркіх абразох, заўсёды поўных жыцьцёвае праўды, па мастацку пераказвае нам свае і сваіх сучасьнікаў ідэйныя блуканьні і шуканьні, стараючыся ў кожным прыпадку дайсьці да самае істоты закранутага пытаньня.

* * *

„Адкуля ўсё і што яно?"—вось пытаньне, якое зьяўляецца перад Гарэцкім і яго гэроямі, выведзенымі ўжо ў першых ягоных апавяданьнях, надрукаваных у зборнічку „Рунь" (Вільня 1914 г.). Гэтае пытаньне становіць загаловак вязанкі настрояў „Што яно?". А настроі гэныя—такія характэрныя для таго „новага чалавека" ў нашай вёсцы, якога ўжо кранула цывілізацыя...

Адвечнае пытаньне аб жыцьці і сьмерці... Вось на магіле любага—у начной цемры—я н а —няўцешная, адзінокая, пакінутая. Жыцьцё было поўна шчасьця і радасьці, яно суліла радасьці бяз конца,—ды сьмерць разьбіла ўсё... „І адкуль яно ўсё? І чаму яно ўсё?"

— „Дзе душа яго, гдзе дух яго?"

— „А ў яго труне? Іон... Не такі, не жывы, страшны... Мёртвае цела, ня ён... Парахно, труп... Як тады, на хаўтурах, цяжкае паветра"...

— „Якжа гэта, няведамы Найвышні? Як

*) Цяпер Гарэцкі знаходзіцца у Коўне, высланы з краю разам з другімі беларускімі дзеячамі польскаю ўладаю «Сярэдняе Літвы». (Рэд.)

Літоускія справы.

Прызнаньне Літвы.

Чэхаславаччына прызнала ковенскі ўрад de jure (па праву), як урад літоўскае рэспублікі.

Літва й міжнародны паштовы хаўрус.

Міжнародны паштовы хаўрус пастанавіў прыняць Літву, як сябра.

Літва й Гэнуя.

— Італьяскі пасол у Рызе перадаў літоўскаму паслу Жаўнісу запросіны на гэнуэзкую конфэрэнцыю.

* * *

Дрэвы абсыпалісь.. Золата й фарбы
Крыюць зямлю дарагім дыванам..
Боўныя жмені лістоў тых узяў-бы,
Восенным сплёў-бы іх пышным вянком.
Таюць хмурынкі у небе высока,
Хвалі тумана над Вільняй вісяць,
Места раскінулась нізам, далёка,
Вежы касьцёлаў у неба глядзяць.
Цэркваў бліжчаць залатыя галовы,
Цёмнымі плямамі дрэвы ляглі,
Сіняй палоскаю бор той хваёвы
Ледзьве віднее за стужкай Вяльлі..
Чуюцца, чуюцца восені словы
ў фарбах, паўтовах лісьця і нябёс,
ў лёгкім дрыжаньні бярозаў бяз мовы,
ў сьвежасьці льдзістай, што вецер прынёс.

Натальля Арсеньнева.

* * *

Ночкай асеньняй, дажджлівай парой,
Смутна ў саду апусьцелым.
Пахне там лістам зжаўцелым,
Скошанай, згніўшай травой.
Між агалеўшых кустоў
Цемра сплятае там зьявы,
І на халодныя ставы
Сьцеле туманны пакроў.
. . . .
У сэрцы разьбітым паганай нудой
Сьпіць пачуцьцё маладое,
Сэрца ня мае спакою—
Сам не ўладзееш сабой.
Радасьць мінуўшая стыне,
Нікнуць чароўныя мары,
Промень запалу і жару
Рапгам загасьне і згіне.

Ф. Ч.

Віхор.

Гасьцём і мараю трывожнаю
Зьляцеў да нас з пад самых зор.
Краінай любаю, разложнаю
Імкне, гудзе, шуміць віхор.
І не, ня злы, але бушуючы,
У шалёным імпаце ўвесь ён,
Ваду вазёр і рэк хвалюючы,
Пусьціў па пушчах песьню—звон.
Грыміць, гудзе ўсе недарэчнае,
Што раз гудзе віхор гучней.
Услухайся, паймі адвечнае
І гымны вырвуцца з грудзей!
Пара, пара дазнацца зьверыцца
Сваіх магутных сьпячых сіл!
Адважны хто спыніць намерыцца
Размах жыцьця, і творчы пыл?..
Дзе йдзем? і дзе капцы канцовыя?
Дзе ходу нашаму межа?
— У адказ віхор пяе ўсё новае
І лезіво блішчыць нажа!

Уладзімер Жылка.

Сасна.

Есьць на нашым полі вялізная кучматая сасна, старая-прастарая. Стаіць яна ў баку ад новае дорогі, там, дзе калісь праходзіў стары шлях. Гаспадар шнура, на якім яна прышлася, даўно зьвёў-бы яе з сьвету, каб не баяўся, што ад гэтага яму трапіцца нейкая бяда. Ды й усе людцы так прызвычаіліся яе відзець, што без сасны, здаецца, і поле нашае было-б ня тое.

Вось аб гэтай-то сасне многа чаго кажуць старыя людзі. Чуў і я ад свайго дзеда цікаўную гісторыю, таксама зьвязаную з ёю.

Яшчэ да вольніцы жыў у нашай вёецы заможны гаспадар. Шмат грошы назьбіраў ён за сваё жыцьцё, бо скнарыца быў-ня дай ты, Божа! Прадасьць, бывала, збожжа, лён, ці канаплі, дык ня тое што, каб выпіць кварту,— бубліка дзяцём, ня купіць на гасьцінец. Скрозь увесь свой век хадзіў ён у лапцёх, не хацеўшы траціцца на боты, і ўсё цягаў адну й адну старую шапку-віславуху,—у зіму і ў лета. Калі ж завяліся крупадзёркі і млыны, то нізашта не хацеў завезьці у пруд абдзерці або змалоць; бабы мусілі таўчы ў ступе крупы і рабіць мелева на жорнах.

Меў ён чатырох сыноў. Тры засталіся гаспадарамі, а самы маладзейшы прыстаў да немца-прудніка ў навуку. Малоць ён не навучыўся, але затое навучыўся маляваць ад немца абразы. Не спадабалася старому, што сын займаецца такой лухтою: малюець дрэвы, хаты і людзей.—„Гэта,—кажа, — панская або нямецкая забаўка, і мужыка яна толькі псуець". А ў немца была прыгожая дачка, звалася Эма, і ў яе хлапец дужа улюбіўся. Яна хадзіла бавіцца пад той сасною, і ён, вось, маляваў сасну і сваю дзяўчыну пад ёю. Урэшце так стаў добра маляваць, што перайшоў навет і немца і шмат намаляваў вялізных абразоў па просьбе бацюшкі ў царкву. Посьле іх з царквы павыкідалі.

Аднойчы цяжка захварэў стары той гаспадар, ягоны бацька, і троху ачуняўшы, падзяліў гаспадарку між трыма старэйшымі сынамі, а маляру, затое, што ня йшоў на яго зданьне добраю дарогай, ня цаў нічога.

Тымчасам ссадзіў за нейкую правіннасьць з млынарскай ранды немца пан, і стаў наш бедны немец надта гараваць. зусім ня меў ён чаго есьці і ўсю сям'ю жывіў толькі аднэю каваю з дубовых жалудоў. Сям'я была-ж, праўда невяліка: сам ды жонка з дачкою. Дужа блізка ўзяў хлапец да сэрца бядацкае жыцьцё сваей каханкі і памагаў чым мог, цягаючы патрошкі з бацькінае гаспадаркі. А бацька жыў цяпер адзін з старою, дастаючы часьціну збожжа ад аддзеленых сыноў і маючы, вядома, вялізны запас грошы. Як ссадзіў пан млынара, перайшоў маляр ад прудніка да бацькі, і стаў прасіць, каб дазволіў яму жаніцца з нёмкаю і сесьці на гаспадарку. Пэўна, з таго нічога-б і ня выйшла, бо з хлапца ніякі быў гаспадар, яму абы часіна — зараз маляваць, а з маляваньня хлеба ня прыдбаеш. Але старому не спадабалася, што з немкаю. Сварыўся на хлапца, колькі разоў і з хаты выганяў. А дзеўку трэба ўжо барджэй вясьці да шлюбу, затое што дапусьцілася да граха,—у немцаў глядзяць на гэта, мабыць, троху слабчэй чымся ў нас. Спракудзілася дзеўка, а немец хоць-бы што: ня сварыцца, ня лаець,— адно п'ець каву з жалудоў, чакаючы панура, калі дазволіць бацька пабрацца з ёю маляру. А бацьку страшэнна не падабалася, што немцы ў гэткай-то бядзе ня думаюць яму карыцца, ня просяць, не паракаюць, пры сустрэчы ветлівы і з ім, дзяўчына яму навет у руку цалуець, як будучаму сьвёкру, але ня дзеля, там, якіх падбегаў, а так, нямецкім звычаем па дэлікатнасьці. Ен проста зьненавідзіў дзяўчыну за гэта і яшчэ за тое, што любіла бавіцца пад тэй сасною. Мала, што бавіцца сама, дзяцюка туды з сабой зацягнець, або цэлую араву дзяўчат вясковых. Зьбяруцца тама карагодам і ну пяяць ёй песьні да вясельля ці аб тым, прыкладам, што„якжа ты, Эмачка, сіняя красачка, з намі, мужыкамі, будзеш жыць, ня ўмеючы а ні кросен ткаць, а ні жытца жаць". А дзяўчыначка сьмяецца, як дзіця малое. — „Я, кажа, — ўсё умею, толькі ня дужа прызвычаена, а для Б[illegible] свайго прызвычаюся".

Так ішоў час, зусім крута прышлося немцам, а з імі разам і хлапцу. Што Эма заробіць шыцьцём суkенак для папоўны, тым толькі і жывілася з бацькамі. Хлапэц за ёю сох.

І вось Васіль аднойчы з гора сьцягнуў колькі рублёў у бацькі і занес старой нямкіні. А нямкіня аддала іх немцу. А той вазьмі ды й прынясі іх бацьку Васілёваму. Прынёс, дурны, і просіць, каб ня гневаўся на сына.

Стары, замест паслухаць і на астатак зьмілавацца, прагнаў хлапца зусім. —„Зладзееў,— кажа, — ў нашым родзе ня было, ідзі ты ад мяне, куды сабе захочаш".

А куды-ж іці няшчаснаму хлапчыне?

Было гэта пад вечар. Васіль, забіты горам, парэзаў усе свае малюнкі і пайшоў да немца. Позным вечарам відзелі яго людзі пад сасною ўдваіх з дзяўчынай. Ен штось вельмі горача і крыўдна ёй казаў, прыпаўшы да сасновага камля, а яна старалася як-небудзь супакоіць, сядзела, схіліўшы галаў, і дзяржала любага за рукі.

А ў ночы сталася ліхая справа, якой спрадвеку ў нашай старане, сьцеражы нас Божа, ня было... Зарубіў Васіль сякераю старога бацьку, а сам на той сасне павіснуў, на вяроўцы—задавіўся, бедны!

На раніцы прыехала начальства, зрабіла сьледзтва, немцаў-старых і Эму—

яно? Жыў, хадзіў, любіў... Пакінуў, памёр, няма яго... Трухляціна... Косткі, чэрап, попел"...

А вось другое—загадковае, таёмнае. Нейкая дзіўная сіла прыроды—прыцягаючая сіла месяца, які „з адвечнай маўклівасьцю цягне да сябе маленькую, сінявочкую Антосю, падыймае яе, малютку, узводзіць на высокую страху". Дзіўное зьявішча лунатызму... А колькі дзіўных дум і настрояў будзіць сьвятло месіка ў нашай душы?

„Думаецца нешта ціхае, а неспакойнае...

„Як прыгожа, як цудоўна люба, якое вялікае мастацтва ў кожнай драбязінцы з творчасьці Вялікай Непазнанай Сілы!"

„Прыемна, люба, нястрашна, а неспакойна...

„Адылі-ж падажджы!... У тваім ціхамірры няма спакою.. Ты адбіраеш спакой... На што цягнеш к сабе, цягнеш, маўчыш?..."

І, змучаны гэтым маўчаньнем без адказу на ўсе думкі-пытаньні, прабуджаныя дзіўным месячным сьвятлом, чалавек кідаецца ў роспачы на зямлю і „пачуваючы цёплыя, сьмешныя сьлёзы на вачох, зламаны нясходанымі сіламі," шэпча:

— „Што тама? А? Што тама?

— „Вума арашуся, розум страчу, галовачка мая бедная, ломіць жа яна, баліць, памуцілася ўсё, — гняты с сажалкі там, дзёўбаець у віскох, гарыць..."

— „Пуста на сэрцы... і нічога ня ведаю... І няма ўжо чаго рабіць... Думкі мае, лятуценьні мае, ідэалы мае... Скончылася дарога, няма куды бегчы-хапацца... Куды ісьці далей? Нічога й нікога няма ў мяне..."

А далей -- нейкая „чартоўшчына," чары, чарнакніжства...

Вось куды заводзіць магутная, нічым нястрымная патрэба пэрвабытнага чалавека, толькі што збудзіўшагася культурна, ўсё разьведаць, усё пазнаць! Раней яму хватала ведаць аб Богу і Чорце, верыць у розных духаў і страхаў, паважаць таёмную сілу ведзьмароў... А цяпер? Старая вера памерла, а культурныя здабыткі чалавецтва не далі дагэтуль разумнага, яснага, здаволіваючага адказу на ўсе „праклёнъныя пытаньні." І вырываецца з душы новага інтэлігента балючы крык-стогн:

— „Чараўнікі сучасныя! Скажыце, як нячысьцікам душу прадаць, каб толькі спытацца нешта?"

— „Вера, вера! Вера малая! — Няма веры ні ў тое, ні ў гэта, а жудасны кірунак ёсьць, ёсьць пракляты... На што мне далі яго, на што?

„А быў жа я некалі вясёлы, сьмяяўся-ж я..."

Поўны праўдзівага болю і пакуты, поўны шчырага трагізму гэтыя думкі-настроі Гарэцкага. А мастацкае ўняцьце яшчэ ўзмацоўвае ўражаньне ад іх.

Тыя-ж матывы, толькі ў інакшай форме, зачапляе Гарэцкі і ў апавяданьні „Роднае карэньне,"апавяданьні бытавога характару. І там студэнт Архіп, папаўшы ў родную вёску пасьля колькігадовага жыцьця ў горадзі, шукае адказу па адвечнае пытаньне: адкуля ўсё і што яно?" Тое-ж параскідана і шмат дзе па другіх творах Гарэцкага („Таёмнае" — Зборнік „Наша Ніва" 1920.)

Але Гарэцкі — лішне моцны, лішне жывы чалавек, каб паддацца такім адчайным, безнадзейным настроям. Жывое жыцьцё голасна кліча яго, яго кліча жывая праца людзей.

„О досыць мне, досыць мне, даволі ўжо..."— так канчае ён разгледжаную ўжо вязанку імпрэсій „Што яно.?"—„Што я пішу?" Людзі сьмяяцца будуць. Усе будуць сьмяяцца з пісаньня майго: і таварышы-студэнты, што „беларусам с-пад пушчы" завуць мяне, і таварышы хлопцы-шахцёры, што прыдуць к Міколе Вясеньнаму з Юзаўкі і, пачуўшы ад мяне песьню маю адвечную, скажуць мне: „Ці ня ходзіш ты часам і маліцца за асецьʔ Запляськеў ты ў Багацькаўцы... Пайдзем у восень да Юзаўкі, пабудзеш паўвярсты пад зямлёю, паламаеш каменьня, — забудзешся троху на чартаўню сваю, радзенькі будзеш выпіць, закусіць, ды на кірмаш пайсьці. Вясёлы будзеш..."

А дзед Яхім, запраўдны Сын Зямлі, вустамі Народу дае Архіпу-студэнту на разьвітаньне такі наказ („Роднае карэньне"):

— „Бачу я, крэпка ў табе роднае карэньне нашае... Першае, што скажу я табе, гэта — чытай, галубец, і ў кніжках і разумных людзей пытайся, як жылі даўней тутэйшыя нашы людзі... Споўніш гэты загад — у жыцьці не ашукаешся, будзеш ведаць, што рабіць трэба. І ніякая, братка, чартаўня, ніякія думы чорныя ня змогуць цябе. А другое: часьцей у роднае гнязьдечка залятай, дык ня будзець яно здавацца табе страшным, і не пабяжыш ты, спужаўшыся, ўцякаць ад яго, калі часам пачуеш ад каго дурнога або цёмнага і скрыўджанага нараканьне няправеднае, нахабшчыну на справу і працу тваю. А яшчэ дадам: не забывай ты ў горадзе, дайжа ў добрай таварыскай бяседзе за салодкімі напіткамі ды смашнымі дарагімі стравамі, не забывайся ты запытаць у сябе: А можа цяпер у каго скарыначкі хлеба няма? І ведай тагды, што адным енкам ды стагнаньнем бядзе людзкой не паможаш... Помні, што, каб другога вызваляць, трэба самому крэпкім быць, на сілы не ўпадаць, а то і самога затоп чуць..."

Гарэцкі вельмі добра адчувае, што значыць адарвацца ад „роднага карэньня." Гэта-ж нацыянальная сьмерць, а мо і сьмерць духовая! „Добра-ж студэнту забыцца на думы гарадзкія-сівыя, паэзіяй народу роднага пачаставацца, душу засмучоную ажывіць..." кажаць Архіп. А ў гутарцы паміж бацькам Архіпавым і старым дзедам Яхімам разьвіваецца шырока народны пагляд на тое-ж „роднае карэньне," на тую сілу, якую апошняе даець сялянскай моладзі ў жыцьці ў месьце.

Гарэцкі з поўнай сьвядомасьцю дзяржыцца за роднае карэньне, але не заплюшчвае вачэй і на тое, як трудна выйшаўшаму з народу інтэлігенту захаваць лучнасьць з роднай вёскай. Іон, ведама, ня кажа аб тых прычынах, якія вядуць на разрыў з усім родным людзей бязыдэйных, самалюбных кар'ерыстаў. Не: і для людзей ідэйных, і для каморніка Кліма Шамаўскага (У лазьні) ня лёгка шагадзіць свае шырокія тэорыі і ідэалы з цемнатой народнай, ня лёгка ім, людзям болей або меней цывілізаваным, датарнавацца да сялянскага быту, ад якога яны пасьпелі адвыкнуць. — „Запанеў!" — так кажуць сяляне, бачучы ўсё гэта. Такія несправядлівыя закіды балюча б'юць Кліма, ён горка жаліцца на іх, але ўразжа знаходзіць апраўданьне сваім вясковым братом:

„Скуль-жа ведаць гэтаму старому вяскоўцу, „прыгоньніку" Мікіце, што ён, Клім, вучыўся ня дзеля таго, каб „заграбаць" грошы, што ён іншы, што ён жа ня чураецца вёскі, любіць яе і шануець, як родны сын, што ён хоча кіравацца ўсемі сіламі, каб бачыць яе цьвярозай, сьветлай здаволенай жыцьцём ды сумленнай, што ё[illegible]неў," але зусім ня так, як думаець Мікіта... І лацьвей ім, — думаў Клім далей, — страляць у вочы „запанеў," ведаючы вагу свае векавечнае працы мужыцкае; а хай бы яны пабачылі боль сэрца і смутак душы ў мяне, прымача ў „панстве" і пасынка вёскі, і яны лепей паехалі-бы з сахою на родныя палеткі, чымся, адарваўшыся ад дзядоўскіх сяліб, вісець у новым і нявыразным паветры..."

Гарэцкі, дзякуючы сваей духовай сіле, пабедна выходзіць з усіх спроб, якія стаўляець яму жыцьцё і яго злыбяды,—выходзіць пабедна і ў літэратуры, і ў сваім асабістым жыцьці: ён не адрываецца ад роднага карэньня, хоць брат-мужык часта і крыўдзіць яго, і бывае нясымпатычным...

(Канец будзе).

Ант. Навіна.

забрала пад арышт, старога дазволіла хаваць сыном, як хочуць, а ўбіўцу, затое, што задавіўся, дало загад, каб закапалі пад сасною, бо хаваць такіх на могільніку—грэх.

Як сталі капаць яму пад сасною, то і знайшлі гаршчок з грашмі. Там, значыцца, хаваў стары сваё багацьце і ня любіў, што моладзь з Эмаю хадзіла на тым месцу забаўляцца. Мабыць, баяўся, каб часам як ня трапілі на сьлед, гуляючы ў „масьлянку“ ці „сьвіньню“, дзеля чаго патрэбна капаць ямкі.

Дык во што трапілася некалі пад гэтаю сасною.

Максім Гарэцкі.

9|IX 1921.

Гданская прэса пра Беларусь.

Гданская прэса аддае ў апошні час даволі многа ўвагі беларускаму пытаньню. Гданск, які імкнецца заняць палажэньне асяродка для гандлю з Усходняй Эўропай, выяўляе значную цікаўнасьць да лёсу тых старонак, якія ляжаць у ўсходнім і паўдзенна—усходнім напрамку ад Балтыцкага мора. Найвялікшая гданская часопісь па эканамічным пытаньням „Der Osten“ („Усход“) зьмясьціла у нумары за кастрычнік вялікі перадавы артыкул: — „Эканамічнае палажэньне Беларусі“. Артыкул гэты, напісаны на падставе аб'ектыўных статыстычных даных, разглядае Беларусь, якая цяпер падзелена паміж Польшчай і Расеяй, як адзіную тэрыторыю; у артыкуле зьмешчаны матэр'ялы аб сельскай гаспадарцы, гандлю й прамысловасьці ў шасьцёх беларускіх губэрнях і падкрэсьліваецца вялізарнае значэньне Беларусі для гаспадарчага жыцьця Эўропы. Калі ў лістападзе 1921 г. польская замежная палітыка пагражала канфліктамі, уплывовая гданская газэта „Danziger Neueste Nachrichten“ (Гданскія апошнія весткі“) у артыкуле аб міжнародным палажэньні Польшчы пісала: „Перад Польшчай стаіць цяжкае, блізка немагчымае заданьне—справіцца з 4-мя ірыдэнтамі нямецкай, літоўскай, украінскай і беларускай“.

Тая-ж газэта многа разоў падкрэсьлівала, ў сваіх аглядах польскай палітыкі, немагчымасьць для Польшчы ігнараваць беларусаў, а калі гданскі польскі офіцыоз „Gazeta i Dziennik Gdański“, перад дэкратам аб выбарах у Віленшчыне апавясьціў „статыстыку“ Віленшчыны, згодна якой у Віленшчыне... 65 працэнт палякоў,—„Danziger Neueste Nachrichten“ выступіла з артыкулам, у якім былі пададзены праўдзівыя даныя аб колькасьці палякоў у Віленшчыне і паказана, што палякі вядуць брыдкую прапаганду, перакручваюць факты й падганяюць цыфры.

Але акрамя спэцыяльных артыкулаў у прэсе па беларускаму пытаньню, гданская прэса часта падкрэсьлівае свае сымпатыі беларускай справе. Усе весткі з польскіх крыніц аб „удзеле беларусаў у выбарах ў Віл. Сойм“, аб рэзалюцыях „беларускага кангрэсу“ (Аляксюкоўскага зьезду) на карысьць Польшчы і т. д. друкаваліся ў „Danz. Zeitung“, ў „Danz. Neueste Nachrichten“ і др. гданскіх газэтах з увагамі рэдакцый аб тэндэнцыйнасьці гэтых вестак. З прычын Аляксюкоўскага зьезду, шырака выкарыстанага польскай (афіцыознай) прэсай з мэтай перакруціць фактычнае палажэньне рэчаў,—у гданскай прэсе зьявілася паведамленьне, што Аляксюкоўскі зьезд не выказвае думак усяго беларускага грамадзянства.

Выходзячая тут польская газэта „Gazeta i Dzennik Gdański“ ў двух выданьнях—польскім і нямецкім—стараецца давесьці, што беларуска-польскія адносіны найлепшыя. З гэтай мэтай у газэце сыстэматычна друкуюцца тэлеграмы з Вільні й Варшавы з загалоўкамі: „І беларусы за Польшчу!“ „Беларусы бяруць удзел у выбарах“, „Беларусы за далучэньне Віленшчыны да Польшчы“ і г. д. Але гэтай газэце неўдаецца нікога ашукаць, бо рэшта гданскай прэсы, як мы бачылі, дае сур'ёзныя й заслужаныя адказы зарваўшымся пісакам.

У той барацьбе, якую вядуць беларусы за права жыць свабодным нацыянальным жыцьцём, сымпатыі Гданску бязумоўна на беларускай старане. Вольнае Места Гданск вядзе цяпер змаганьне за захаваньне свайго сувэрнітэту й спачувае таму ўсім прыгнечаным народам.

Пінчук.

Гданск 1922 г.

КАРЭСПАНДЭНЦЫІ.

Вязынская гміна, Вялейск. пав.

Хоць гмінная рада ў нас выбрана яшчэ 16—XII, але яна і да сягоньняшняга часу ня разачку ня збіралася і ня радзілася, бо мабыць сароміцца паказаць свой твар. Але усё-ткі вельмі пажадана, для нас жыхароў, каб гмінная рада неадкладна прыступіла да дзейнасьці, бо ёсьць у нас аб чым гаварыць, ёсьць у нас гібель работы. У апошнія часы народ у нас стаў дужа хварэць—патрэбна мэдыцынская помач, а з ёй у нас вельмі трудна. Праўда, ёсьць у нас раённы дохтар у м. Іліі п. Хмялеўскі, але ня ўсім ён даступны, бо трэба прывязьці, заплаціць 10,000 марак за фатыгу і тысячы дзьве за лякарства. Апроч таго ён у нас мае панскія капрысы, напрыклад, прыехаўшы ў мястэчка Вязынь да хворага Сроля Рыера, не захацеў палячыць сына нявесткі Рыера, кажучы: „я прыехаў толькі да хворага Сроля, а не да твайго сына, А ты калі хочыш дык пришлі па мяне фурманку, дык я і да цябе прыеду“.

А то ёсь у нас у Вялейцы так зьваны „лятучы мэдыцынскі аддзел“, які па заяве прыежджае на самаходах да хворага. Ад гэтага „аддзелу“ людзі цяпер і хворыя і здаровыя ўцекаюць, як ад халеры, бо яны проста над людзьмі зьдзекуюцца. Уздумаў раз гэты „аддзел“ стрыгці галовы дзеўчатам пад нулявую машынку. Даведаўшыся аб гэтым дзьве сястры Прузына і Палюха Гірдзюк з вёскі Матчыцы ўцяклі за пяць вёрст да суседняй вёскі і схаваліся перэпуджаныя ў салому, але за імі пагнаўся „аддзел“, вывалак з саломы і сілком астрыг.

У нашай гміне ёсьць вывешана папера ад Вялейскага Старасты, дзе кажыцца, што стойкавым падводам належыцца плата. Толькі-ж гэтай платы ніхто ня бачыў, а тым часам у стойкі бяруць акуратна і трапляець найчасьцей той, хто мае дзьве-тры дзесяціны, а вось пан Гіцэвіч, абшарнік тутэйшы, дык ня разу ня ездзіў.

Жыхар м. Вязыня М. Б. малаціў ў чужой малатарні, наняўшы каня ў жыхара таго-ж мяст. М. В. Пад вечар калі малацьба была ўжо, нямаль, скончана, туды прышлі солтыс мястэчка і польскі ахвіцэр, прымусілі М. В. каня з малатарні выпрагчы. запрэгчы ў сані і вясьці гэтага ахвіцэра ў Вялейку 21 вярсту. З такой-жа работы і ў той час также быў ўзяты конь у жыхаркі м. Вязынь А. Сухой.

Дык вось як мы жывем, вось аб чым трэба было-б пагаварыць і парадзіцца гміннай радзе.

Беларускія газэты: „Ведамасьці“; „Звон“, „Крыніца“, да нас не даходзяць, а затое нам, нямаль, гвалтам, суюць у руку газэту „Родная Страха“, але нашы людзі ня горнуцца пад гэтаю „Страху“, бо разумеюць, што яна ня родная.

Станіслаў Саха.

Гарадзея, Нясьвіжскага павету.

У нашай гміне цяпер вельмі многа гавораць аб арыштах, якія адбыліся ў вёсцы Падлесься. Арыштавалі па нагавору двух хлопцаў: Івана Яновіча й Уладзімера Русана. Абвінавачваюць іх у нейкай патаёмнай арганізацыі, за чытаньне й пашырэньне беларускіх газэт і кніжак. Пры дапросах, кажуць людзі, іх моцна зьбілі. Цяпер яны знаходзяцца ў Нясьвіжскім вастрозе. Так сама быў вобыск у жыхара той жа вескі Гальяша Мікуліча. Рыліся, каля 4-х гадзін, але нічога не знайшлі акрамя кавалка старой бел. газэты, які й узялі з сабою. Самаго г. Мікуліча ня было пад той час дома.

Стары.

Лебедзево, Вялейскага павету.

Ад нас пазабіралі усіх беларускіх вучыцялеў і пагналі іх у Кракаў на курсы. Што лішняя адукацыя нікол чалавеку не пашкодзіць мы гэта добра ведаем, але так сама ведаем і тое, што паадбіраўшы ад нас вучыцялеў нашы дзеткі асталіся без навукі. У польскую школу дзяцей пасылаць ня хочам і ня будзем, а ў сваей роднай мове, усялякімі закавыкамі, нам вучыць не даюць. І дзе ж тут справядлівасьць? Дзе тут тое равенства аб якім так голасна крычаць некаторыя нашы „прыхільнікі“.

Беларуская хроніка.

Лёс арыштаваных беларусаў і літвіноў.

Арыштаваныя й вывезенныя з Вільні беларусы й літвіны да гэтага часу знайходзяцца ў Коўне. Газэты дапасілі, што старшыня Час. Урад. Кам. п. Мейштовіч, згодна з жаданьнямі самых жа арыштаваных і іхніх сем'яў, дазволіць ім вярнуцца зноў у Вільню і справа іх будзе передана пракурору й разгледжана судом.

Іліяда Гомэра па беларуску.

Прафэсар Б. Тарашкевіч пералажыў з грэцкай на беларускую мову першую песьню Іліяды Гомэра. Пераклад будзе друкавацца у чародных нумарох нашае газэты.

Хворасьць Ядвігіна Ш.

(Антона Лявіцкага).

Цяжка занядужаў Ядвігін Ш., вядомы беларускі пісьменьнік, нашанівец. У апошнія часы працаваў у Аляксюка, як літэратар, не мешаючыся у палітыку. Ляжыць Ядвігін Ш. у Літоўскай політклініцы. Нямаючы сваякоў, бяз грошай, пакікуты Аляксюком ён знаходзіцца ў цяжкім матэрьяльным становішчы.

У Жаночым Гуртку.

Віленскі Беларускі Жаночы Гурток ладзіць вялікі вечар у карысьць Гуртка.

Вечар на карысьць вучняў I. Віл. Бел. Гім.

Вучні Віленскай Беларускай Гімназіі ладзяць вечар у карысьць бяднейшых вучняў Гімназіі. Пастаўлена будзе: „Чорт і баба“ камэд. Аляхновіча, і багаты дывэртысмэнт.

Студэнцкі вечар.

19 лютага г. г. адбыўся ў памяшканьні Бел. Муз. Драм. Гур. вечар, арганізаваны студэнтамі-беларусамі.

Ішла прем'ера Аляхновіча „Няскончаная Драма“, якая вельмі падабалася публіцы, дзякуючы добрай, стараннай гульні артыстаў.

Вечар быў вельмі людны; прыемна адзначыць, што заля была ўбрана белар. нацыянальнымі знакамі, а сцэна дэкаравана вузорамі з белар. паясоў.

Віленскае жыцьце.

Літоўскі вечар.

У чацьвер 16 лютага ў Літоўскім Клюбе адбыўся музыкальна-драматычны вечар, як абход IV угодкаў агалашэньня незалежнасьці Літвы.

Пры перапоўненай залі, вучні літоўскіх школ прадставілі драму ў 4-х актах „Litvomanai“ з часоў расейскага царызму, калі літвіны мусілі пакутаваць за любоў да сваей Бацькаўшчыны. Пасьля прадстаўленьня хор прапяяў літоўскі і латыскі гымны і іншыя песьні, а п. Палевічанка выканала на фартапьяне кольні музычных намяроў. Апошні нумэр праграмы быў мітычны абраз Вайцюнаса „Мільда, багіня каханьня“. На вечары былі прысутнымі п. п. Т. Врублеўскі, рэдактар „Przeglądu Wileńskiego“ Л. Абрамовіч; вядомы жыдоўскі дзеяч д-р Шабад; ад беларусоў кс. Станкевіч, паслы Віленскага Сойму з „Odrodzenia“ п. п. Ст. Міцкевіч, Трабша, Адамовіч, Машчык, кс. Урбановіч і рэдактар газэты „Odrodzenie“ п. С. Лявінскі.

Прамовы мелі. п. п. Ст. Міцкевіч, кс. А. Станкевіч, д-р Шабад, каторыя віталі незалежную Літву і славілі народ літоўскі за яго трываласьць і патрыятызм.

(Litwa).

Пошасьць „гішпанкі“.

Віленскія газэты паведамляюць, што ў горадзе пачынае шырыцца хвароба „гішпанка“.

Усе як па маслу...

Дэлегаты польскага насяленьня нашага краю, якія зьехаліся ў Вільні на так званы Віленскі Сойм, 20 лютага г. г. выказаліся за прылучэньне Віленшчыны да Польшчы. Як ужо раней пісалася ў газэтах, ні беларусы, ні літвіны, ні жыды ня прымалі учасьця ў выбарах да гэтага сойму.

Як раскладаюцца падаткі.

(адкрытае пісьмо).

Ужо дзесяць гадоў жыву я ў доме № 33 пры Віленскай вуліцы, дзе занімаю найменшую з трох кватэр і, ведама, плачу за яе найменш. Дзьве другія кватэры занімаюць: адну, найвялікшую, з дзесяцёх пакояў, польскае Таварыства Тэхнікаў, другую—польскі-ж рэстаран „Zakopianka“. Ня глядзячы на гэта, Віленскі магістрат пры раскладцы кватэрнага падатку за 1921 год „аценіў“ усе тры кватэры так: маю —па 9375 мар., удвая вялікшую—Таварыства Тэхнікаў—па 8000 м. і ўрэшце „Zakopianki“ па 3000 м. гадавое платы, ды згодна з гэтым налажыў на маю кватэру 1800 м. падатку, на Тэхнікаў—1400 м. і на „Zakopianku“—400 м.

Пытаюся публічна Магістрат: ці гэта—„нацыянальная“ палітыка, ці нешта яшчэ горшае?...

Ант. Луцкевіч.

Новыя кніжкі.

Выйшлі з друку гэткія новыя школьныя кніжкі пабеларуску:

1) Элемэнтарная Альгэбра па Кісялёву, часьць II—пераклаў А. Луцкевіч, выданьне Беларускага Выдавецкага Т-ва ў Вільні.

2) Задачнік (па арытмэтыцы) Шапочнікава і Вальцава, пераклад з расейскага. Выданьне Комісарыяту Прасьветы Савецкае Беларускае Рэспублікі ў Менску.

Віленскі Беларускі Камітэт помачы ахвярам вайны шчыра дзякуе ніжэй паданым асобам за ахвяры на Віленскі белар. прытулак бедных дзяцей, бацькі якіх памярлі ў часе вайны.

Міхалачка Сецька — 500, Вольга Сецька—500, Лейба Еляшкевіч—300, Вітаўт Кондрацкі—1000, Агата Вергейчык—1000, Гіта Еляшкевіч—100, Хая Еляшкевіч—100, Зыся Паташнік—200, З. Іода—1000, Гаромів Бітель—2000, Карчэўскі Гэнрык—200, Герш—200, Мікалай Календа—500, Міхля Рубін—100, Моўша Каплан—100, Матля Магід—100, Файва Зусман—200, Мэльцер Гірш—200, Ш. Рагавік—200, К. Касабуцкі—100, Г. Іохес—100, К. Гохман—200, Любчанскі—500, Міхал Лебедзь—50, Скаўрон Вінцук—250, Жвірбля Антон—1000, Катkоўскі Сымон—1000, Еляшкевіч Тацяна—50, Дудман Іосель—50, Мэндэль Рубін—100, Гэля Гітліц—100, Рабіновіч Ківа—100, Адольф Грамадскі—100, Д. Янкевічанка—100, фельдшар К. Грыбоўскі—500, Сара Кушлянская—50, Бэрка Рубін—100, Каплан Шымеп—100, Моўша Шымшалевіч—100, Козлоўскі Хаім—100, Беркман Кушэль—50, Гурвіч Юдель—50, Гофман Бэрка 25, Корзан Язэп—100, Скаўрон Стэфка—250, Падбярезкая Бэйля—20, Амельяновіч Кастуль—1500, Мікалай Макоська—100, Гаронім Мазала—300, Ад вёскі Нямоні 2 пуды 8 хунтаў збожжа, ад вёскі Ігнацава 32 хунты збожжа, ад вёскі Лютош 30 хунтаў збожжа, ўсяго 3 пуды 30 хунтаў прададзена на рынку за (чатыры тысячы марак)—4000, А. Сецька—355,

РАЗАМ 20000 мк.

Старшыня кам. пом. ахв. вайны

кс. Адам Станкевіч.

Кус на грошы.

23 лютага 1921 г.

Нямецкія маркі . .	1745—1705
Осты	1740—1700
Франкі	361 — 358
Даллары	3835—3795
Канадск. доллар . .	3470—3430
10 руб. золатам . .	18500—18400

Д-р мэд. Г. Якубсон

Скурныя вэнэрыч. хваробы.

Людвісарск. N 14, кв. 6 (б. Праабражэн.)

ПРЫЕМ АД 11—1 і 5—7 гадз. ВЕЧАРА.